

Sammanfattning

Utredningens uppdrag handlar om personer som utnyttjas sexuellt i pornografiska syften. Det är en bred grupp av barn och vuxna med mycket skiftande erfarenheter och behov. Det är dessutom en grupp som inte lätt avgränsas från andra våldsutsatta grupper eftersom våld i dessa sammanhang har en stark koppling till andra former av mäns våld mot kvinnor, våld mot barn och våld i nära relationer, i synnerhet olika typer av sexuellt våld och sexuell exploatering. Målgrupperna som utsätts för olika former av sexuellt utnyttjande är dessutom många gånger överlappande grupper. Därför ser utredningen positivt på om de förslag som vi lägger kan utvidgas till att omfatta en bredare målgrupp.

Samtidigt behöver denna typ av våldsutsatthet lyftas i sin egen rätt eftersom det faktum att övergrepp dokumenteras i material som sedan sprids bidrar till att de som drabbas av våldet befinner sig i en särskilt utsatt situation.

Utredningens förslag avser i enlighet med direktiven främst tillgång till skydd, stöd och vård samt att brott ska beivras. För att sexuellt utnyttjande i pornografiska syften ska upphöra är det dock nödvändigt att även rikta mer fokus mot förebyggande arbete och mot de förövare, ofta män, som begår brott mot främst kvinnor i denna kontext.

Utredningens uppdrag

Regeringen beslutade den 30 juni 2022 att en utredning om skydd, stöd och vård för personer som har utsatts för övergrepp vid produktion eller distribution av pornografi skulle tillsättas (dir. 2022:100).

Vuxna personer kan samtycka till att medverka i pornografi och bidra till att materialet distribueras, men som i alla andra sammanhang får våldsbrott eller andra övergrepp inte förekomma. Bakgrunden till

att utredningen tillsattes var att det saknades tillräcklig kunskap om utsatthet för våld eller andra övergrepp bland personer som medverkar eller utnyttjas i pornografi i Sverige. Därutöver saknades kunskap om vilka konsekvenser som våldsutsatthet i detta sammanhang kan få på den utsattas fysiska och psykiska hälsa och om hur tillgången till skydd, stöd och vård såg ut.

Det saknades även kunskap om hur vanligt det är att brott vid produktion eller distribution av pornografi anmäls, utreds och lagförs.

Utredningens huvudsakliga målgrupp är vuxna, men även barn som förekommer i sammanhang där pornografi föreställande vuxna förväntas förekomma omfattas av uppdraget.

Utredningen har haft tre deluppdrag:

- Uppdraget att kartlägga kunskapsläget om vuxnas utsatthet för våld eller andra övergrepp samt om exploatering av barn, vid produktion eller distribution av pornografi i Sverige.
- Uppdraget att föreslå hur tillgången till skydd, stöd och vård kan förbättras.
- Uppdraget att analysera brottslighet kopplad till produktion och distribution av pornografi.

Genomförande av uppdraget

Eftersom uppdraget rör ett område där det sedan tidigare finns begränsat med samlad information har en stor del av utredningens arbete handlat om att skapa en så heltäckande bild som möjligt av de frågor som direktiven lyfter, genom att samla information från en mängd olika källor och verksamheter.

Utredningen har beställt en intervjustudie från Marie Cederschiöld högskola, där vuxna personer som har erfarenhet av att ha blivit filmade eller fotograferade i pornografiska sammanhang i Sverige både har svarat på frågor i standardiserade formulär och intervjuats. Fokus var på individens utsatthet och behov av skydd, stöd och vård efter 18 års ålder. Det var 26 personer, varav 25 kvinnor och en man, som intervjuades.¹

Utredningen har även beställt en forskningssammanställning om kunskapsläget avseende våldsutsatthet i produktion och distribution

---

¹ Donevan m.fl. (2023).

av pornografi och effekter på hälsa hos vuxna² och en litteraturöversikt avseende kunskap om barn i åldern 13–18 år i sexuella övergreppsbilder samt andra sexuella eller avklädda bilder och filmer.³

Utredningen har tillsammans med utredningen om exitprogram för personer som är utsatta för prostitution (A 2022:04) skickat en enkät till landets kommuner och en till regionerna. Utredningen har vidare tagit fram och spridit en enkät som riktar sig till vuxna personer som har varit med om att avklädda eller sexuella bilder eller filmer av dem har spridits i något digitalt forum, innan de fyllde 18 år.

Utredningen har träffat ett stort antal verksamheter, offentliga och idéburna, som har kunnat dela med sig av de kunskaper de har fått genom sin erfarenhet av att möta målgruppen. Utredningen har även träffat vuxna personer som har medverkat i pornografi eller utnyttjats i pornografiska syften.

För genomförande av deluppdraget att analysera brottslighet har utredningen begärt ut och tagit del av domar avseende brottet olaga våldsskildring. Utredningen har även beställt statistik avseende anmälningar av andra brott som kan vara aktuella från Polismyndighetens register över anmälda brott, främst sexualbrott mot barn eller vuxna.

Utredningen har haft stor hjälp av expertgruppen som har bidragit med kunskap från sina respektive sakområden. Utredningen har även knutit till sig en referensgrupp bestående av representanter för idéburna organisationer med erfarenhet av att möta personer ur målgrupperna eller någon riskgrupp.

Bakgrund och utgångspunkter

Betänkandet inleds med en bakgrundsdel i kapitel 2–4 som innehåller utgångspunkter och definitioner samt en beskrivning av vilka målgrupper som omfattas av uppdraget, tidigare och pågående utredningar, propositioner och skrivelser som är relevanta för arbetet samt Sveriges internationella åtaganden.

Vid val av definition av pornografi har utredningen, förutom att utgå från redan tidigare etablerade definitioner, även beaktat direktivets områden och avgränsningar samt att distributionen av porno-

---

² Waltman (2023).

³ Svedin (2023).

grafi nästan uteslutande sker via internet. I utredningen definierar vi pornografi på följande sätt:

Bilder, filmer och direktströmmad media som skildrar explicita sexuella aktiviteter i syfte att verka upphetsande för publiken.

Utredningen omfattar barn och vuxna som förekommer i material som sprids i pornografiska syften. Det framgår dock av uppdraget att när det gäller barn omfattas barn som förekommer i sammanhang där pornografi föreställande vuxna förväntas förekomma. I praktiken innebär det huvudsakligen pubertetsutvecklade tonåringar, men någon åldersgräns finns inte i uppdraget.

Både personer som förekommer i material som är avsett att spridas som pornografi och personer som utan sin vilja eller vetskap förekommer i material som sprids som pornografi omfattas. Uppdraget är med andra ord brett och målgrupperna är mycket varierade och har skilda behov.

Viktiga utgångspunkter för utredningen har varit jämställdhetspolitiken, folkhälsopolitiken samt barnkonventionen och barnets rätt att skyddas från alla former av våld. Det har även varit viktigt att genomgående beakta skillnader i människors livsvillkor som påverkas av socioekonomiska förutsättningar och de olika diskrimineringsgrunderna: kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Pornografi som produceras och distribueras i Sverige

Kapitel 5 innehåller en beskrivning av hur pornografi produceras och distribueras i Sverige i dag.

Pornografi som produceras i Sverige distribueras så gott som uteslutande via internet. De flesta plattformar, där personer som är bosatta i Sverige förekommer, är baserade i utlandet och innehållet sprids i många länder. Det finns några få plattformar som är registrerade i Sverige. Förutom webbplatser som är specifikt ägnade åt att sprida pornografiskt material sprids bilder och filmer även via sociala medier, meddelandeappar och mötesplatser på internet.

Av den pornografi som produceras i Sverige handlar det mesta om egenproducerat material. Egenproducerat material kan vara bilder,

filmer och direktströmmat material. Det vanligaste är att en person ensam förekommer i materialet. Det kan även handla om att producera och filma i par eller tillsammans med andra mer eller mindre tillfälliga partners.

Dessutom finns en okänd mängd bilder och filmer med övergreppsmaterial och annat innehåll som har spridits mot de inblandades vilja och ibland även utan deras kännedom.

Kartläggningar av våldsutsatthet och effekter på hälsa

Efter de inledande kapitlen redogörs i kapitlen 6–8 för de kartläggningar som ingår i utredningens första deluppdrag, att kartlägga kunskapsläget om våld och andra övergrepp mot vuxna och exploatering av barn samt vilka konsekvenser som våldsutsatthet i detta sammanhang kan få på den utsattas fysiska och psykiska hälsa.

Vuxna som medverkar eller utnyttjas i pornografi riskerar att utsättas för grovt våld

Sammantaget kan utredningen konstatera att det finns god kunskap om vilka typer av fysiskt, psykiskt, sexuellt och digitalt våld som personer som medverkar eller utnyttjas i pornografi kan utsättas för. Utöver att de flesta har känt sig pressade att utföra sexuella handlingar, uppger även en majoritet av de som medverkat i intervjustudien av Donevan och kollegor att de utsatts för olika typer av grovt sexuellt och fysiskt våld i samband med pornografiproduktion. Av de 26 deltagarna⁴ var det 15 som uppgav att de har utsatts för våldtäkt eller blivit tvingade till sex, 19 att de har blivit utsatta för strypgrepp och 12 att de har blivit strypta tills de fått kvävningsskänslor vid pornografiproduktion. Det var 15 personer som uppgav att de har blivit slagna eller på annat sätt skadade av någon och 11 uppgav att de har blivit torterade. Av de intervjuade hade 10 personer förlorat medvetandet och 16 personer hade fått fysiska skador. Det var 12 personer som uppgav att de har behövt söka vård för något fysiskt besvär. Våldet är ofta grovt och upprepat och de personer, oftast kvinnor, som utsätts befinner inte sällan i situationer där de är sårbara av olika anledningar.

---

⁴ Varav 25 kvinnor och en man.

Utredningen kan vidare konstatera att det är få av de våldsutsatta personerna som bara har utsatts för våld vid produktion av pornografi. Det vanliga är att även ha utsatts för våld tidigare i livet eller att samtidigt vara utsatt för prostitution. Många har utnyttjats sexuellt på ett eller annat sätt redan som barn och särskilt utsatta är personer som har en NPF-diagnos.

Det finns ett mörkertal av personer som aldrig har haft någon kontakt med någon stödverksamhet eller organisation som möter målgruppen, vars berättelser vi därför inte har kunnat ta del av. Det kan både handla om personer som inte söker stöd trots att de har omfattande ohälsa och om personer som medverkar helt frivilligt och inte har känt behov av någon sådan kontakt. Kartläggningen har dock visat att det inte alltid går att dra någon skarp gräns mellan personer som medverkar i pornografi av fri vilja och personer som utnyttjas. Det är inte ovanligt att medverkan är ett val som personen har gjort, men att det ändå finns ekonomiska svårigheter, skadligt bruk eller beroende, annan våldsutsatthet eller något annat som gör att valmöjligheterna upplevs vara begränsade.

Det behövs mer kunskap om hur förutsättningarna ser ut för de som medverkar i egenproducerad pornografi jämfört med de som medverkar i pornografi producerad av andra. Inte heller här finns det någon tydlig gräns. I kartläggningen framkommer att det finns personer som har någon annan som driver på deras medverkan i det som ser ut att vara egenproducerat, men det saknas kunskap om hur vanligt det är.

Det verkar finnas skillnad i våldsutsatthet mellan personer som förekommer i material som har producerats för att spridas som pornografi jämfört med personer som har utsatts för att filmas i smyg eller att privata filmer har spridits, men även här är gränserna flytande. Det kan handla om personer som tillfälligt har träffat någon som utsätter dem för detta, men i vissa fall kan det vara en del av utsatthet för våld i en nära relation. Här behövs mer kunskap om omständigheterna kring utsattheten.

Det saknas kunskap om exploatering av barn i forum där främst pornografi föreställande vuxna förekommer

När det gäller barn saknas i stort sett kunskap om det som ingår i utredningens uppdrag, exploatering av barn i forum där främst pornografi föreställande vuxna förekommer. Både intervjustudien som har gjorts på uppdrag av utredningen och den enkät som utredningen har riktat till målgruppen visar att det förekommer att avklädda eller sexuella bilder eller filmer av barn, åtminstone från yngre tonåren, sprids på plattformar för pornografi. Men det finns, vad utredningen känner till, inga svenska studier där forskare har undersökt hur vanligt det är. Det närmaste som vi har funnit är en studie där en forskare försökt belysa andelen minderåriga i pornografiproduktionen. I studien analyserades innehållet i 172 av de mest sedda professionellt producerade videofilmerna från en av de största sidorna för gratis pornografi, som laddats ner mellan 2000 och 2016. I den studien bedömdes nästa var tredje av ”aktörerna” vara under 20 år.⁵

Vidare saknas kunskap om vilken typ av övergrepp som barn utsätts för i de fall de förekommer i filmer och bilder på plattformar där pornografi föreställande vuxna väntas förekomma. Det finns indikationer på att material på sidor för pornografi där unga kvinnor förekommer är, eller åtminstone marknadsförs som, mer våldsamt.⁶ För att få bättre förståelse för vad barn utsätts, och riskerar att utsättas, för i de sammanhangen krävs fler studier.

Svenska studier visar både att det är vanligt att barn skickar avklädda eller sexuella bilder eller filmer av sig själva till andra,⁷ och att barn uppger att de har fått nakenbilder av sig själva spridda på internet, exempelvis på så kallade exposekonton.⁸ Särskilt utsatta är barn med NPF-diagnoser⁹ och barn som identifierar sig som hbtqi.¹⁰ Det saknas dock kunskap om hur vanligt det är att material som sprids i en mindre grupp sedan sprids vidare på sidor för pornografi.

Det är betydligt ovanligare att barn själva lägger ut bilder eller filmer på sidor på internet, men det förekommer. I den litteraturöversikt som har genomförts på uppdrag av utredningen framkom-

---

⁵ Shor (2019).

⁶ Shor (2019).

⁷ Svedin m.fl. (2021).

⁸ ECPAT Sverige (2021), ECPAT Sverige (2023).

⁹ ECPAT Sverige (2023).

¹⁰ Sciacca m.fl. (2023).

mer att 2–5 procent av barnen och ungdomarna, i den forskning som ingår, har lagt ut bilder i det offentliga rummet.¹¹

Personer som varit utsatta för sexuellt utnyttjande i pornografiska syften lider ofta av omfattande ohälsa

Hälsan hos kvinnor som utnyttjats sexuellt för pornografiska syften är betydligt sämre än hos andra kvinnor. Det gäller både kvinnor som själva har sökt stöd av den anledningen och som har blivit hänvisade av någon annan aktör som de har kommit i kontakt med. Exempelvis uppgav 25 av de 26 deltagarna¹² i utredningens intervju-studie av Donevan och kollegor att de hade diagnosticerats med en eller flera psykiatriska diagnoser. Bland de vanligaste var PTSD, ångest, depression, ADD/ADHD, EIPS¹³ och anorexi. Detta stöds även av resultaten av den forskningssammanställning avseende vuxna som utredningen har beställt.¹⁴

I den omfattning de kommer i kontakt med stödverksamheter verkar hälsan vara liknande bland män och personer som identifierar sig på annat sätt som befinner sig i samma utsatthet, men eftersom de är få är det svårt att uttala sig om skillnader och likheter jämfört med kvinnor.

Det finns god kunskap om att personer som utnyttjats sexuellt för pornografiska syften ofta har riskfaktorer i sin bakgrund, så som att ha blivit utsatt för ett sexuellt övergrepp som barn. Det finns dock fortfarande brist på kunskap om hur just medverkan i pornografi påverkar måendet, särskilt bland de som inte sökt stöd. Bristen på kunskap är som störst när det gäller andra personer än cis-kvinnor. Det vore positivt om den kunskapen kunde öka, men att studera orsakssamband på det sättet är mycket svårt att genomföra. Det behövs även mer kunskap om skillnader och likheter i hälsa och mående hos personer som förekommer i egenproducerad pornografi jämfört med de som medverkar i pornografi som har producerats av någon annan.

Utredningens bedömning är sammantaget att kunskapen om riskfaktorer och omfattande ohälsa hos personer i målgruppen är till-

---

¹¹ Svedin (2023).

¹² Varav 25 kvinnor och en man.

¹³ Emotionell instabil personlighetsstörning.

¹⁴ Waltman (2023). Resultaten stöds även av Farley m.fl. (2023).

räcklig för att kunna konstatera att fler behöver kunna ta del av skydd, stöd och vård. Om en person förekommer i pornografi är det en indikator på att hen kan må mycket dåligt och att skydd, stöd och vård bör erbjudas. De som på eget initiativ kontaktar en stödverksamhet mår ofta så dåligt att de är i stort behov av skydd, stöd och vård. De verksamheter som möter stödsökande bedömer att det i många fall omfattar behov av traumabehandling.

Därför behövs kunskap och metoder för att nå målgruppen och kunna erbjuda adekvat behandling. Det finns ett behov av praktisknära forskning.

Den litteraturstudie som utredningen har beställt om kunskapsläget avseende barn som exploateras i någon form av pornografiskt material visar tydligt att spridning av bilder eller filmer där ett barn eller en ungdom är naken eller utför sexuella handlingar har ett samband med bland annat olika former av psykisk ohälsa, beteendemässiga problem och psykologiska svårigheter för det barnet. De studier som redogörs för kan dock inte svara på om problemen har funnits innan, förstärkts eller kommit som ett resultat av de studerade internetrelaterade beteendena och/eller problemen.¹⁵

Sammantaget kan utredningen konstatera att det finns tillräcklig kunskap om ohälsan hos den här gruppen av barn för att det ska vara angeläget att förstärka såväl det förebyggande arbetet och upptäckten som tillgången till skydd, stöd och vård. Vi vet även att om ett barn lider av psykisk ohälsa är sexuell riskutsatthet något man bör vara observant på. Skydd, stöd och vård skulle kunna förbättras med mer kunskap. Det finns därför ett behov av praktisknära forskning även när det gäller barn.

Tillgång till adekvat skydd, stöd och vård

Utredningen redogör i kapitel 9–11 för kartläggningar av dels nationella regleringar och de stöd som yrkesverksamma har tillgång till för att kunna erbjuda adekvat skydd, stöd och vård, dels den faktiska tillgången till skydd, stöd och vård för personer som har utnyttjats sexuellt i pornografiska syften. Där ingår även en kartläggning av de möjligheter som finns att få stöd för att ta ner material från platt-

---

¹⁵ Svedin (2023).

formar på internet. Därefter redogörs i kapitlen 12–15 för de behov som utredningen har identifierat vad gäller skydd, stöd och vård.

Kunskapsstöd och en sammanhållen kedja av insatser behövs

Utredningen har genomfört en enkätundersökning bland landets kommuner och regioner samt träffat yrkesverksamma inom socialtjänst och hälso- och sjukvård från olika delar av landet. Sammantaget kan vi konstatera att det finns omfattande regleringar och kunskapsstöd till yrkesverksamma när det gäller mäns våld mot kvinnor, med fokus på våld i nära relationer. Däremot saknas ofta stöd för yrkesverksamma när det gäller utsatthet för sexuellt våld när förövaren inte är en närstående. Vuxna som har utsatts för övergrepp vid produktion eller distribution av pornografi nämns endast i undantagsfall i såväl nationella kunskapsstöd som regionala och lokala handlingsplaner. Barns utsatthet för att bilder eller filmer med sexuellt eller avklätt innehåll har tagits fram eller spridits finns med något oftare, exempelvis i rutiner för att fråga om våldsutsatthet, men även när det gäller den frågan är det betydligt vanligare att den inte alls adresseras.

Att frågorna inte finns med i exempelvis de frågeformulär som ska fungera som ett stöd för att fråga om våld, gör att yrkesverksamma som har möjlighet att upptäcka barn eller vuxna som har utnyttjats sexuellt i pornografiska syften inte tänker på att detta är något som de kan fråga om. De känner sig inte heller säkra på hur de ska fråga. Därtill finns det sällan någon ansvarig instans med särskild kunskap om denna typ av utsatthet att hänvisa till eller att vända sig till med frågor. Undantaget är de kommuner där specialiserade verksamheter finns, vilket framför allt är i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Det finns ett behov av att utveckla kunskapsstöd på nationell nivå som verksamheter i kommunal, regional och idéburen regi i alla delar av landet kan ta del av för att kunna erbjuda adekvat skydd, stöd och vård. Det finns därtill ett behov av att utveckla samverkan inom och mellan kommuner och regioner, i samverkan med idéburna organisationer, för att kunna förebygga och upptäcka utsatthet samt erbjuda en sammanhållen kedja av insatser utifrån individuella behov. Det finns god kunskap hos de offentliga och idéburna aktörer som i

sin dagliga verksamhet möter målgrupperna, men de är för få och i stort sett uteslutande lokaliserade i större städer.

Även om insatser ska vara tillgängliga för alla oavsett bakgrund är det flera grupper i samhället som inte alltid nås av skydd, stöd och vård i den utsträckning som de har rätt till. Vissa barn och vuxna kan på grund av kön, könsidentitet, funktionsnedsättning eller skadligt bruk eller beroende ha svårare att våga söka stöd eller veta var de ska vända sig. Om samhället dessutom har en bristande förmåga att anpassa insatserna efter individernas särskilda behov och förutsättningar förstärks också sårbarheten, och möjligheterna för att få stöd och hjälp minskar. I arbetet med att förebygga och bekämpa våld är det viktigt att uppmärksamma att flera sådana sårbarheter kan vara aktuella samtidigt för en och samma individ.

För att kunna erbjuda skydd, stöd och vård som bygger på evidensbaserade metoder och beprövad erfarenhet är det avgörande att forskning bedrivs på området. Verksamma stöd och beprövade behandlingar som redan nu används av de offentliga och idéburna aktörer som möter målgrupperna bör utvärderas för att kunna ligga till grund för kunskapsstöd och metodstöd. Inte minst behövs metoder som fungerar för den som har komplex trauma och för personer med funktionsnedsättning, ett skadligt bruk eller beroende eller andra förutsättningar som kan göra det svårt att genomgå behandling.

Vuxna och barn bör få hjälp med att få material borttaget från plattformar på internet

Det som utmärker utsatthet för att utnyttjas sexuellt i pornografiska syften är att dokumentationen finns kvar för andra att ta del av. För personer som är aktiva i pornografi och som senare vill sluta kan faktumet att bilder och filmer finns kvar bli ett hinder för att lämna. Studier visar även skillnader i mående bland personer som har utsatts för övergrepp beroende på om övergreppen har filmats och spridits eller inte. De ungdomar som i undersökningarna om unga, sex och internet från såväl 2014 som 2020–2021 uppgav att övergreppen hade dokumenterats, och framför allt de vars bilder hade spridits eller de som inte visste om bilderna hade spridits, mådde sämre än ungdomar som utsatts för sexuella övergrepp som inte hade dokumenterats.¹⁶

---

¹⁶ Jonsson & Svedin, (2017), Svedin, Landberg, Jonsson &, (2021).

Det finns möjlighet att få hjälp med att rapportera om och ta ner bilder och filmer av barn som har spridits som pornografi från internet. Både barn och vuxna kan vända sig till ECPAT för att få det stödet i de fall det gäller bilder som togs innan den avbildade personen fyllde 18 år, oavsett pubertetsutveckling.

För vuxna finns det mycket begränsade möjligheter att få stöd med att ta ner bilder och filmer som har spridits som pornografi. Det finns ingen myndighet och inte heller någon idéburen organisation i Sverige som kan erbjuda stöd. Den enda verksamhet som utredningen har fått kännedom om är baserad i Storbritannien. Personer från andra länder kan vända sig dit, men det är inte väl känt och resurserna är begränsade.

Brottslighet kopplad till produktion och distribution av pornografi

Kapitel 17–18 handlar om det tredje deluppdraget, att analysera brottslighet kopplad till produktion och distribution av pornografi.

Brottet olaga våldsskildring tar inte sikte på personerna som medverkar, utan på samhällets intresse av att skildringar av våld som kan verka förråande och normförskjutande inte sprids. Det är ett brott som sällan anmäls och det saknas därför rättspraxis som tydliggör exakt var gränsen går för vad som är straffbart och inte. För att kunna göra en tillfredställande analys av hur bestämmelserna om olaga våldsskildring tillämpas i utredning och eventuellt åtal behöver fler brott anmälas. Om man vill åstadkomma det behöver kunskapen om brottet, om vad det omfattar och inte omfattar, öka bland allmänheten.

Det saknas tillförlitliga uppgifter om hur ofta brott mot person som har begåtts vid produktion eller distribution av pornografi anmäls. Utredningens bedömning är att det i varje fall inte är vanligt. Att brott inte anmäls är således den främsta anledningen till att brott som begås i denna kontext mycket sällan beivras. Det gäller framför allt sexualbrott och misshandel.

När det gäller anmälningsbenägenheten finns det ett stort behov av att nå ut med information till allmänheten om vad som utgör ett brott. Vidare behöver såväl vuxna som barn få stöd att våga anmäla.

Det stödet kan ges inom ramen för kontakter med socialtjänst och hälso- och sjukvård eller av idéburna organisationer.

För att barn och vuxna ska våga anmäla behöver de som upplever att de har utsatts för ett brott känna sig trygga med att de kommer att mötas av förståelse och ett respektfullt bemötande när de väl anmäler. Därför behövs en ökad förståelse i samhället i stort om den utsatthet som finns vid produktion och distribution av pornografi och riskerna för barn att utsättas för sexuellt utnyttjande i form av att filmer eller bilder sprids i pornografiskt syfte.

Det bör vidare säkerställas att sexuell exploatering, inklusive utnyttjande vid produktion eller distribution av pornografi, omfattas av handläggningsrutiner och de kunskapshöjande åtgärder som vidtas av Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten inom områdena mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och sexualbrott.

Överväganden och förslag

Överväganden och förslag för att förbättra förebyggande arbete samt skydd, stöd och vård presenteras i kapitel 15 och överväganden och förslag för att brott med koppling till pornografi ska beivras i större utsträckning presenteras i kapitel 19.

Utredningens förslag bygger på befintliga strukturer och gällande ansvarsfördelning.

De satsningar som föreslås bör så långt som möjligt genomföras i samråd med de idéburna organisationer som har kunskap om de särskilt utsatta målgrupperna samt med de aktörer som har erfarenhet av att möta barn och vuxna som har utnyttjats sexuellt i pornografiskt syfte. Samråd bör även ske med organisationer som har en bredare erfarenhet av att möta våldsutsatta personer samt, i den omfattning det är möjligt med hänsyn till individerna, målgruppen själv.

I genomförande av uppdragen bör ansvariga myndigheter genomgående beakta de riskgrupper som har identifierats. Dessa är personer med funktionsnedsättning, personer med skadligt bruk eller beroende, barn och unga i samhällets vård, hbtqi-personer och personer som har utsatts för sexuella övergrepp eller annan utsatthet under barndomen, personer som befinner sig i ekonomisk utsatthet, personer i migration och personer med koppling till kriminella miljöer. Det

bör även särskilt beaktas att flickor och kvinnor utgör majoriteten av de personer som utsätts för sexuellt våld.

Sexuellt utnyttjande i pornografiskt syfte bör bli en tydlig del av arbetet mot våld

En förutsättning för ett strategiskt arbete för att förebygga och bekämpa sexuellt utnyttjande i pornografiskt syfte är att det våldet blir en tydlig del i relevanta nationella strategier och motsvarande policydokument samt att det synliggörs i de berörda myndigheternas tillämpning på nationell och regional nivå.

Utredningen föreslår därför följande:

- Om regeringen beslutar om en ny målformulering för det nuvarande jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra bör sexuellt utnyttjande i pornografiska syften uttryckligen omfattas. Vidare bör sexuellt utnyttjande i pornografiska syften omfattas av såväl åtgärdsprogram som nationella strategier kopplade till det delmålet.
- Om regeringen beslutar om en ny nationell strategi om våld mot barn bör den tydligt och uttalat omfatta att förebygga och bekämpa sexuellt utnyttjande i form av att barn skildras i bilder och filmer som sprids i pornografiska syften.
- När regeringen beslutar om strategier eller andra policydokument som rör andra politikområden där frågor om sexuellt utnyttjande i pornografiska syften kan vara aktuella bör detta tydligt inkluderas. Det gäller exempelvis strategier eller andra policydokument om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, psykisk hälsa, hbtqi-personers rättigheter, funktionshinderspolitiken eller barn som placeras för vård utanför det egna hemmet.
- Det nationella hälsoprogrammet för barn och unga, som Socialstyrelsen har i uppdrag att ta fram, bör tydligt och uttalat omfatta att förebygga och bekämpa sexuellt utnyttjande i form av att barn skildras i bilder och filmer som sprids i pornografiska syften.

Kunskaps- och metodutvecklingen behöver stärkas

Det finns ett behov av evidensbaserade eller beprövade metoder för att ge stöd och behandling till barn och vuxna som har utnyttjats sexuellt i pornografiska syften som kan användas av alla som möter målgruppen. Forskning behövs, men det finns även ett behov av att i ett första steg samla kunskap om metoder som faktiskt finns och som kan användas relativt snart.

Utredningen föreslår därför följande:

- Regeringen bör ge Statens beredning för medicinsk och social utvärdering i uppdrag att genomföra en internationell och nationell kartläggning för att identifiera dels metoder för att upptäcka sexuell riskutsatthet, dels metoder inom hälso- och sjukvården för behandling av barn respektive vuxna som har utnyttjats sexuellt i pornografiska syften. Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid) och Linköpings universitet (Barnafrid) bör få i uppdrag att bedöma vilka metoder avseende vuxna respektive barn som kan anpassas till en svensk kontext och utvärdera dem.
- Regeringen bör avsätta särskilda medel för forskning som rör området sexuell exploatering och dess konsekvenser i den kommande forskningspropositionen. En sådan satsning bör omfatta övergrepp vid produktion och distribution av pornografi samt sexuell utnyttjande i form av att barn skildras i bilder eller filmer som sprids i pornografiska syften. Syftet med satsningen är att barn och vuxna som har utsatts för våld i den kontexten ska erbjudas skydd, stöd och vård som bygger på evidens.

Insatser på bred front behövs för en ökad kunskap bland vuxna och barn

Kunskapsnivån om våld och övergrepp och vad som är brottsligt vid produktion och distribution av pornografi samt om sexuell utnyttjande i pornografiskt syfte behöver öka i hela befolkningen. Detta för att öka möjligheterna att utsatta vuxna och barn identifieras och både söker och får tillgång till skydd, stöd och vård.

Utredningen föreslår därför följande:

- Regeringen bör ge Jämställdhetsmyndigheten, länsstyrelserna och den myndighet som föreslås ansvara för samordningen av en eventuell strategi om våld mot barn, i gemensamt uppdrag att bidra till ökad kunskap bland allmänheten, och särskilt bland riskgrupper, om sexuellt utnyttjande i pornografiska syften genom en målgruppsanpassad informationssatsning. Satsningen bör inkludera information om vad som är brottsligt och om var skydd, stöd och vård finns att tillgå för den som har utsatts.
- Regeringen bör ge Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd i uppdrag att ta fram informationsmaterial till vårdnadshavare och andra vuxna i barns närhet om barns och ungas sexuella riskutsatthet på internet, samtycke och vad som är brottsliga handlingar. Materialet ska även kunna användas av de som arbetar med föräldrastöd i kommunerna.
- Regeringen bör ge Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid) i uppdrag att utveckla arbetet med stödlinjerna för våldsutsatta så att det blir tydligare att personer som har utsatts eller riskerar att utsättas för våld och övergrepp vid produktion och distribution av pornografi är en del av målgrupperna.
- Regeringen bör ge Folkhälsomyndigheten och de övriga hbtqi-strategiska myndigheterna ett gemensamt uppdrag om att undersöka behovet av kunskapshöjande insatser och utvecklade arbetsätt inom myndigheternas ansvarsområden för att nå hbtqi-personer samt att sedan genomföra de insatser som myndigheterna bedömer behövs.

Nationellt kunskapsstöd för relevanta yrkesverksamma grupper behöver utvecklas med utgångspunkt i bästa tillgängliga kunskap och anpassas efter målgruppernas behov

För att alla som behöver ska ha likvärdiga möjlighet att få del av samhällets insatser behöver kunskapsstöd för yrkesverksamma utvecklas på nationell nivå, för att spridas och implementeras på regional och lokal nivå.

Utredningen föreslår därför följande:

- Regeringen bör ge Jämställdhetsmyndigheten, Socialstyrelsen, Linköpings universitet (Barnafrid) och Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid) ett gemensamt uppdrag om att identifiera, följa upp och utvärdera arbetssätt för socialt uppsökande arbete på internet. Arbetssätten bör vara inriktade på att upptäcka äldre barn som utnyttjas sexuellt, både i pornografiska och andra syften, samt vuxna som utsätts för övergrepp vid produktion eller distribution av pornografi, i syfte att förhindra fortsatt utsatthet och att kunna erbjuda insatser. När det gäller barn bör samråd ske med Polismyndigheten.
- Regeringen bör ge Socialstyrelsen, Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid), Linköpings universitet (Barnafrid) och länsstyrelserna i gemensamt uppdrag att säkerställa att det finns kunskapsstöd med kompetensutvecklande insatser för yrkesverksamma inom socialtjänst och hälso- och sjukvård om övergrepp vid produktion och distribution av pornografi samt sexuellt utnyttjande i form av att barn skildras i bilder eller filmer som sprids i pornografiska syften.¹⁷ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys bör få i uppdrag att följa arbetet och att följa upp effekten av den kompetenshöjande satsningen.
- Om en nationell stödfunktion som kan fungera som ett kunskapscentrum och stöd för hälso- och sjukvården i frågor som rör sexuellt våld inrättas bör övergrepp vid produktion och distribution av pornografi och barns utsatthet för sexuell exploatering i form av att bilder och filmer sprids i pornografiska syften omfattas av uppdraget.
- Regeringen bör ge Skolverket i uppdrag att uppdatera, och vid behov komplettera, stödmaterial för undervisning i alla skolformer rörande sexuella aktiviteter på nätet, sexuell riskutsatthet, digitalt våld och sexuellt utnyttjande i form av att barn skildras i film eller bilder som sprids i pornografiska syften.

---

¹⁷ Arbetet kan med fördel samordnas med att utveckla kompetensstöd inom närliggande områden, exempelvis de som ska utvecklas inom ramen för pågående regeringsuppdrag och sådana som tas fram i enlighet med förslag från utredningen om ett exitprogram för personer som är utsatta för prostitution.

- Regeringen bör ge Skolverket och Socialstyrelsen ett gemensamt uppdrag om att säkerställa att relevant kunskapsbaserad information om sexuell riskutsatthet och sexuellt utnyttjande i form av att barn skildras i film eller bilder som sprids i pornografiska syften finns i Vägledning för elevhälsa, i syfte att öka möjligheterna att förebygga och upptäcka våldsutsatthet i denna kontext.
- Regeringen bör ge Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor i uppdrag att ta fram en ny webbutbildning inom utbildningspaketet Rätt att veta! som omfattar frågor om sexuella aktiviteter på nätet, sexuell riskutsatthet, sexuellt utnyttjande i pornografiska syften och att sprida bilder eller filmer föreställande någon annan. Utbildningen bör vända sig till alla yrkesverksamma och ideellt engagerade som möter unga, men särskilt fokus bör vara på att genom yrkesverksamma nå ungdomar som befinner sig i en riskgrupp för att utnyttjas sexuellt.
- Regeringen bör ge Statens institutionsstyrelse i uppdrag att utveckla arbetet med traumamedveten omsorg (TMO) på SiS ungdomshem för att inkludera kunskap om sexuell riskutsatthet och sexuellt utnyttjande i pornografiska syften.

Stöd för att ta ner bilder och filmer från internet behöver vara tillgängligt för både barn och vuxna

Möjligheten att få bort sexuellt övergreppsmaterial och bilder och filmer med naket eller sexuellt innehåll från internet samt att förhindra spridning i pornografiska syften är centralt för att minska fortsatt utsatthet och lidande för den som har utsatts. En majoritet av de verksamheter som möter stödsökande menar att det är avgörande att få bort materialet för att de som har utsatts ska gå vidare. Det är också ett sätt att skydda utsatta från fortsatta publika kränkningar eftersom det upplevs som ett nytt övergrepp varje gång materialet delas.

Utredningen föreslår därför följande:

- Regeringen bör ge lämplig myndighet som uppgift i sin instruktion att finansiera en hotline inriktad på att hjälpa barn att få bort sexuellt övergreppsmaterial från internet. Regeringen bör permanent avsätta medel för detta i minst samma omfattning som kost-

naderna under 2023 för den verksamhet av detta slag som bedrivs av ECPAT Sverige.

- Regeringen bör ge Brottsoffermyndigheten i uppdrag att genomföra en förstudie om hur en verksamhet som hjälper vuxna att ta ner material från plattformar på internet kan organiseras och utvecklas. I förstudien bör även ingå att undersöka hur en kunskapshöjande och stödjande del skulle kunna utformas vid sidan av en rapporterings- och borttagningsfunktion.

Kommuner och regioner bör ges stöd att utveckla arbetet med att förebygga sexuellt utnyttjande i pornografiska syften och kunna erbjuda skydd, stöd och vård

Kommuner och regioner ansvarar för skydd och stöd respektive hälso- och sjukvård för barn som har utnyttjats sexuellt i form av att skildras i film eller bilder som sprids i pornografiska syften och vuxna som har utsatts för våld och övergrepp vid produktion och distribution av pornografi, liksom för alla andra invånare i behov av skydd, stöd eller vård. Kommunen ansvarar även för förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa. Utredningens bedömning är att kommuner och regioner behöver stöd för att förbättra det arbetet.

Utredningen föreslår därför följande:

- Regeringen bör inleda en dialog med Sveriges Kommuner och Regioner i syfte att avsätta medel till kommuner och regioner för att de ska ges möjlighet att vidta åtgärder för att relevanta verksamheter som möter barn och unga ska ha fungerade rutiner för att upptäcka barn som har utsatts för sexuella övergrepp eller tillhör gruppen sexuellt riskutsatta. Detta bör ingå i de överenskommelser om psykisk hälsa och suicidprevention som regeringen återkommande ingår med Sveriges Kommuner och Regioner för statens räkning.
- Brottsförebyggande rådet och Jämställdhetsmyndigheten bör vid uppdateringar av Metodstöd för kartläggning av tre våldstyper respektive Inget att vänta på, inkludera övergrepp vid produktion och distribution av pornografi samt sexuellt utnyttjande i form

av att barn skildras i film eller bilder som sprids i pornografiska syften i materialen.

- Kommuner bör redan nu, med stöd av befintliga metodstöd och med stöd av länsstyrelserna, börja inkludera brott med koppling till sexuellt utnyttjande i pornografiska syften i det arbete som bedrivs med utgångspunkt i lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete samt i det våldsförebyggande arbetet som många kommuner bedriver.
- Regeringen bör besluta om utvecklingsmedel för regional samverkan och samordning mellan kommuner, regioner och idéburna organisationer samt andra relevanta aktörer avseende förebyggande arbete, skydd, stöd och vård. Länsstyrelserna bör stödja samordningen i sina respektive län. Jämställdhetsmyndigheten bör ges i uppdrag att fördela utvecklingsmedel, ge stöd till genomförandet samt att samordna det nationella stödet och redovisningen.

Anmälningens benägenheten behöver öka

Det är ovanligt att brottet olaga våldsskildring avseende sexuellt våld eller tvång anmäls. Utredningens bedömning är att kunskapen om brottet är väldigt låg bland allmänheten, vilket kan vara en orsak till att de anmälda brotten är så få.

Ökad kunskap om brotten bland allmänheten skulle kunna leda till fler anmälningar, vilket i sin tur skulle kunna leda till fler prövningar i domstol och en tydligare rättspraxis. Utredningen har därför gjort bedömningen att behovet som finns för att fler brott ska beivras täcks bäst genom att brottet olaga våldsskildring lyfts i den målgruppsanpassade informationssatsning som utredningen föreslår. Utredningen lägger därmed inga förslag som specifikt avser brottet olaga våldsskildring.

Även när det gäller brott mot person som kan vara aktuella vid produktion och distribution av pornografi är det tydligt att väldigt få brott anmäls. De åtgärder som utredningen föreslår för att fler barn och vuxna som är utsatta för våld och utnyttjas i den här kontexten ska upptäckas och få ett gott bemötande förväntas även kunna bidra till att fler får stöd för att våga anmäla brott mot person.

Många som har utsatts för sexualbrott känner rädsla för att kontakta myndigheter, vilket kan vara en anledning till att brott inte anmäls.

Utredningen föreslår därför följande:

- Regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att undersöka möjligheterna att införa åtgärder som gör det enklare att anmäla sexualbrott.

Fler brott skulle kunna upptäckas i redan upprättade anmälningar och pågående utredningar

Eftersom kunskapen bland allmänheten är låg, och det finns ett stigma kring att anmäla att man har utsatts för att någon har spridit en pornografisk framställning där man själv förekommer, behöver insatser vidtas för att i större omfattning upptäcka brott som rör produktion och distribution av pornografi i redan upprättade anmälningar och pågående utredningar.

Utredningen föreslår därför följande:

- Regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att med stöd av Jämställdhetsmyndigheten kartlägga behovet av kunskapshöjande insatser och utvecklade arbetssätt avseende utredning av brott som bedöms kunna begås vid produktion eller distribution av pornografi samt att sedan genomföra de insatser som myndigheterna bedömer behövs i syfte att fler brott ska utredas. Detta omfattar rutiner för tekniskt stöd.
- Regeringen bör utöka Åklagarmyndighetens återrapporteringskrav avseende mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck så att det uttryckligen omfattar förmågan i arbetet med brott som begås vid produktion och distribution av pornografi.
- Regeringen bör ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att analysera anmälningar av brott som begås i samband med produktion eller distribution av pornografi samt vid sexuellt utnyttjande i form av att barn skildras i bilder eller filmer som sprids i pornografiska syften.

Konsekvenser av utredningens förslag

Slutligen redogörs för vilka konsekvenser utredningens förslag väntas ge.

De initiala kostnaderna för kommuner och regioner för att stärka regional samverkan och samordning mellan kommuner, regioner och idéburna organisationer samt andra relevanta aktörer avseende förebyggande arbete, skydd, stöd och vård beräknas täckas av att regeringen avsätter utvecklingsmedel som ska fördelas mellan länen. Kostnader för att kommuner och regioner ska ges möjlighet att vidta åtgärder för att relevanta verksamheter som möter barn och unga ska ha fungerade rutiner för att upptäcka barn som har utsatts för sexuella övergrepp eller tillhör gruppen sexuellt riskutsatta beräknas täckas av att regeringen i en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Regioner avsätter medel för ändamålet.

Statens kostnader beräknas utgöras av de medel till kommuner och regioner som beskrivs ovan samt av kostnader för de uppdrag som utredningen föreslår ska ges till myndigheter.

Förslagen förväntas bidra till ett minskat lidande och ökad hälsa, framför allt för de riskgrupper som utredningen har identifierat. Ekonomiskt förväntas förslagen på sikt bidra till minskade kostnader på samhällsnivå genom att färre barn och vuxna utsätts för våld i form av sexuellt utnyttjande för pornografiskt syfte och till att de som har blivit utsatta upptäcks och får adekvat skydd, stöd och vård tidigare än i dag.